

Американо-британські відносини (2009–2013 рр.)

УДК 94(73:410):327"2009/2013"
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2025-2.29>

Войтович Олексій Іванович
кандидат політичних наук, доцент
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова
вул. Змієнка Всеволода, 2,
Одеса, Україна
ORCID: 0009-0000-1524-9915

Розглядаються американо-британські відносини у 2009–2013 рр. Метою статті є дослідження «особливих відносин» у зазначений період. При цьому автором, покладаючись на аналіз мемуарної літератури як основного та унікального джерела дослідження, вирішувались завдання: проаналізувати думку політичних діячів про результати «особливих» американо-британських відносин у зазначений період і дати оцінку діяльності двох країн у боротьбі з викликами міжнародній безпеці, звернувши в першу чергу увагу, на антитерористичну війну в Афганістані та війну в Іраку. Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань було застосовано методи: порівняльно-історичний та системний, які дають можливість об'єктивного висвітлення предмету наукової розробки. Міжнародні відносини, в зазначений період, були насичені подіями, які набули особливого драматизму навколо Афганістану, Іраку та країн, охоплених «арабською весною». Аналіз політичної думки про «особливі відносини» США та Великобританії свідчить про високий рівень співробітництва і взаємозалежність двох країн. Такою ж високою була оцінка діяльності та співпраці президента Б. Обама і прем'єр-міністрів Г. Брауна та Д. Кемерона і особливо у подоланні фінансово-економічної кризи. В центрі уваги лідерів двох країн була спільна боротьба з міжнародним тероризмом, який залишався нагальною світовою проблемою. На її розв'язання негативно впливали «стратегічні прорахунки» США і Великобританії у минулому та помилки під час проведення афганської та іракської кампаній. Афганістан і великий Близький Схід, як і раніше, залишались регіонами підвищеної небезпеки і нових викликів. Сполучені Штати і Великобританія, демонструючи «особливі відносини», довели життєздатність двохстороннього альянсу (важливого, але не єдиного вагомим фактору сучасних міжнародних відносин), але досягти поставленої мети у боротьбі з міжнародним тероризмом поки що не змогли.

Ключові слова: американо-британський союз, «особливі відносини», співробітництво, стратегія, інтереси, національна безпека, фінансово-економічна криза, міжнародний тероризм.

Вступ. США і Великобританія у вказані роки залишались найближчими союзниками, країнами з «особливими відносинами». «І я вважаю, що слово „особливі“ заслужене», – зазначив прем'єр-міністр Д. Кемерон, підкресливши не тільки «міцні історичні зв'язки, мову, культуру, торгівлю та цінності», а й спільну боротьбу двох країн з викликами міжнародній безпеці у перші десятиліття XXI ст. [8, р. 146–147]. Однак, ці виклики багато в чому були результатом їхньої політики у попередні роки. (Це стосується й походження фінансово-економічної кризи 2008 року.) Рішення адміністрації Дж. Картера у липні 1979 р. підтримати афганських моджахедів у війні проти існуючої влади в Кабулі, на думку К. Лівінгстона, мера Лондона, було першим у низці подій, наслідком котрих стала трагедія 11 вересня 2001 р. у США [16, р. 494]. За словами британського міністра закордонних справ Дж. Стро, самі Сполучені Штати пожинали плоди такого рішення, що призвело до «ненавмисного наслідку», який суперечив їхнім інтересам, – створення фанатичного режиму в Афганістані, що надав притулок найнебезпечнішій терористичній організації «Аль-Каїда» [24, р. 339–340]. Коли С. Хусейн очолив Ірак, країни Заходу підтримали його, а американські та британські спецслужби до того ж надали списки іракських лівих та членів профспілок для розправи над ними [16, р. 672]. Упродовж 1980-х рр. США разом з Великобританією фінансували та озброювали афганських

моджахедів (вже не тільки у війні з урядом, але й проти обмеженого контингенту радянських військ) і іракський режим, який розпочав тривалу війну з Іраном. Палкий прихильник «особливих відносин» британський прем'єр-міністр Т. Блер писав, що в обох випадках «то був тактичний хід, але стратегічна помилка» [4, р. 388]. Аналогічну думку висловив Д. Кемерон, аналізуючи американо-британську політику щодо Іраку: «2003 рік», певною мірою, «призвів до 2014 року (піднесення екстремістського формування ІДІЛ. – О.В.)» [8, р. 538].

Після лютого 1989 р. адміністрація президента Дж. Буша, у своїй стратегії щодо Афганістану, розглядала зміцнення позицій М. Наджибулли, як «неприйнятний політичний статус-кво». Вона виключила його з процесу національного примирення та формування коаліційного уряду і продовжила односторонню політичну, дипломатичну підтримку і зброєю непримиримої збройної опозиції [7, р. 134]. Цей серйозний прорахунок зрештою вилився у перемогу талібів у вересні 1996 р. Директор ЦРУ на початку 90-х, а у 2006–2011 рр. міністр оборони США Р. Гейтс змушений був з певною гіркотою визнати, що «пихатість», з якою поводити себе вони, американці, у 1990-ті (держсекретар у ті роки М. Олбрайт заявляла: «Ми можемо натиснути на непокірних» [2, р. 201]) і їхнє «нерозуміння Афганістану» та «обмежена здатність заглянути у майбутнє або передбачити ненавмисні наслідки» своїх дій, в результаті призвели до того, що з жов-

тня 2001 р. Сполучені Штати вели в цій країні війну не тільки з «Аль-Каїдою», але й з тими силами («ісламськими фундаменталістами», «екстремістами»), котрі свого часу підтримували [13, р. 150, 200, 335–336]. І покращити ситуацію з безпекою, як передбачалось [17, р. 344], не вдалось.

Метою статті є дослідження американо-британських «особливих відносин» у 2009–2013 рр. При цьому автором, покладаючись на аналіз мемуарної літератури як основного та унікального джерела дослідження, вирішувались **завдання**: проаналізувати думку політичних діячів про результати «особливих» американо-британських відносин у зазначений період і дати оцінку діяльності двох країн у боротьбі з викликами міжнародної безпеки, звернувши в першу чергу увагу, на антитерористичну війну в Афганістані та війну в Іраку.

Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань було застосовано **методи**: порівняльно-історичний та системний, які дають можливість об'єктивного висвітлення предмету наукової роботи.

Результати. 20 січня 2009 р. Барак Обама склав присягу президента Сполучених Штатів Америки і незабаром зустрівся з першим після інаугурації європейським лідером. З візитом у Вашингтоні перебував прем'єр-міністр Великобританії Гордон Браун (опозиційні британські ЗМІ заявляли, що «особливі відносини» принижувались лейбористами) [6, р. 326]. У порядку денному двосторонніх відносин нерозв'язаними залишались першочергові питання: «неправильна війна» в Іраку і «необхідна війна» в Афганістані, фінансово-економічна криза 2008 р., іранська ядерна програма та інші. «Браун не мав яскравих політичних здібностей свого попередника (Т. Блера. – *О.В.*), – згадував Б. Обама цю березневу зустріч, – ...але він був вдумливим, відповідальним і розбирався в глобальних фінансах, і хоча його перебування на посаді було недовгим, мені пощастило, що він був моїм партнером у ті перші місяці кризи» [19, р. 334]. Із дискусій з президентом (та тих, що відбувались у Білому домі між членами адміністрації президента) прем'єр-міністр зрештою зробив висновок по ключовому на той час – афганському питанню, що в інтересах Великобританії і країн антитерористичної коаліції краще проводити стратегію «афганізації», яка полягала у наступному: «довести країну до точки, де вона могла б контролювати свою власну долю у військовому відношенні та економічно», а уряд був би достатньо могутнім, щоб не бути поваленим талібами, коли країни антитерористичної коаліції залишать Афганістан. За словами, Брауна такий висновок згодом зробилять і американці [6, р. 283–286].

В керівництві Сполучених Штатів спостерігалась в основному єдність поглядів щодо важливості питань порядку денного. Б. Обама, сенатор,

а потім і кандидат в президенти, не погоджувався з війною в Іраку, оскільки вона відволікала від знищення терористичної «Аль-Каїди», відповідальної за трагедію 11 вересня. Він виступав за згортання іракської кампанії, за концентрацію уваги і зусиль на Афганістані [19, р. 99, 216]. Ставши президентом, Обама продовжував розглядати війну в Афганістані, як необхідну, на відміну від іракської кампанії. Дискусії на першому засіданні Ради національної безпеки 23 січня виявили відсутність послідовної стратегії щодо Афганістану, але «стратегічне зрушення з Іраку на Афганістан» відбулось. Щодо Іраку, по суті, було підтримано рішення попередньої адміністрації, відповідно з яким американські війська залишать країну до кінця грудня 2011 р. [13, р. 297, 311, 323–325, 337]. У промові в конгресі у лютому 2009 р. президент значну увагу приділив подоланню економічної кризи, але також поділився планами завершення війни в Іраку і концентрації зусиль в Афганістані з метою знищення терористичних організацій там і за його межами [19, р. 284]. За словами Обама, іракська кампанія розколола Сполучені Штати, посилила напругу серед союзників і упродовж шести років відволікала увагу та ресурси від Афганістану, що призвело до погіршення ситуації, і таліби, попри перебування в країні майже 60 тисяч американських, британських та інших військ міжнародної коаліції, вже контролювали значну територію [19, р. 314–316]. Точку зору президента Б. Обама щодо Афганістану, як пріоритетного питання, в цілому поділяли віце-президент Дж. Байден, держсекретар Х. Клінтон та інші члени адміністрації, але Державний департамент і Міністерство оборони наполягали на більш жорсткому підході до розв'язання існуючих там проблем.

Дж. Байден, голова сенатського комітету з міжнародних питань, вважав помилковим підхід республіканців щодо боротьби з міжнародним тероризмом і звинуватив віце-президента Р. Чейні у тому, що той «сфабрикував хибний зв'язок між іракським диктатором Саддамом Хусейном і змовою Аль-Каїди 11 вересня» [3, р. 330]. (Офіцер ЦРУ у ті роки Дж. Бреннан писав, що заяви про «тісне співробітництво» Хусейна з «Аль-Каїдою» просто невірні і робились з метою виправдати «катастрофічне військове вторгнення» до Іраку і підвищити рейтинги Республіканської партії на проміжних виборах 2006 р. [5, р. 161]). За словами Байдена, адміністрація Дж.В. Буша вела війну в Іраку «без значної міжнародної підтримки» і «не домагалась усвідомленої згоди американського народу», розраховуючи, в основному, на підтримку іракців [3, р. 342]. Війну в Афганістані сенатор Байден виправдовував: «Ми представили переконливий звинувачувальний акт проти „талібану“ і „Аль-Каїди“» [3, р. 309]. Як віце-президент, він згодом наполягатиме на скороченні американського кон-

тингенту в Афганістані і на необхідності боротьби там лише з тероризмом, а не повстанським рухом [6, р. 279]. Хоча повстанці – таліби були союзниками «Аль-Каїди».

Х. Клінтон була більш жорсткою ніж президент і віце-президент. Її юридична кар'єра перед тим, як вона стала першою леді, була «свідомим надмірним амбіцій» [12, р. 570]. Несамокритична, вона вважала, що за будь-які власні помилки або прорахунки відповідальність обов'язково лежить на комусь іншому [14, р. 148]. Однак на міністра закордонних справ Великобританії М. Ріфкінда перша леді справила дуже приємне враження. Він згадував Хіларі як «красномовну, з гарним почуттям гумору і, безперечно, серйозну публічну фігуру» [22, р. 357]. Сенатор і кандидат у президенти Х. Клінтон вважала, що на відміну від Іраку, в Афганістані у США були «фундаментальні інтереси безпеки». У 2008 р. вона закликала звернути значну увагу Афганістану і стверджувала, що для цього потрібно більше військ, а також нова комплексна стратегія, яка б враховувала роль Пакистану у конфлікті [10, р. 131, 137]. Як держсекретар, Х. Клінтон не поділяла точки зору віце-президента Дж. Байдена на завдання війни в Афганістані. Вона була переконана у тому, що у разі розширення території, контрольованої талібами (якщо з ними не воювати), вести антитерористичні операції проти «Аль-Каїди» буде набагато важче, оскільки та, маючи бази в Пакистані, отримає їх ще й у своїх союзників – талібів [10, р. 138].

Міністр оборони в попередній республіканській адміністрації Р. Гейтс писав, що президент Буш не приділяв належної уваги Афганістану, а восени 2008 р. зробив висновок, що «в Афганістані війна йде неналежним чином» [13, р. 209, 221]. На думку Гейтса (вже міністра оборони в адміністрації демократа Б. Обами) такий стан речей пояснювався амбіційними планами і відсутністю концепції операцій в Афганістані; боротьба мала всеохоплюючий характер: з талібами, тероризмом, наркотиками і одночасно докладались зусилля щодо розбудови нової демократичної державності [13, р. 341–342]. (З приводу останнього Г. Браун зробив висновок – урок для західних країн, що ідея розбудови нації зовнішніми силами гарна в теорії, але складна на практиці. «Не кожна світова проблема, – підкреслив він, – може бути вирішена Америкою або, якщо на те пішло, Заходом» [6, р. 265].) Р. Гейтса також турбувало падіння авторитету військ коаліції серед місцевого населення: у 2005 р. їх підтримувало 80 процентів афганців, а у 2009 р. вже 60. Він пояснював це неповажним ставленням іноземців, у тому числі американців, до місцевого населення, його культури, релігії і традицій [13, р. 359].

Президент Б. Обама оголосив елементи нової стратегії «АфПак» у телевізійному виступі 27 березня 2009 р. Мета її полягала в тому, щоб

знищити «Аль-Каїду» в Афганістані та Пакистані і не допустити її відродження у майбутньому [13, р. 342–343]. У квітні, на святкуванні річниці створення організації Північноатлантичного договору (самміт НАТО у Баден-Бадені і Страсбурзі), Сполученим Штатам вдалось успішно реалізувати свій порядок денний і, попри незадоволення європейської громадськості американсько-британським вторгненням до Іраку, заручитись підтримкою країнами альянсу їхньої стратегії щодо Афганістану і Пакистану [19, р. 345]. Влітку–восени глава Білого дому та його команда з національної безпеки активно шукали новий підхід щодо війни в Афганістані. За словами директора ЦРУ Л. Панетти, «варіантів було безліч в теорії, але обмежених на практиці», і зводились вони до питань: скільки військ необхідно для стабілізації Афганістану, як довго вони там перебуватимуть і чи воювати з талібами? [21, р. 250–251]. Виступаючи перед кадетами Вест-Пойнту у листопаді 2009 р. Б. Обама підтвердив нову стратегію «АфПак» і заявив, що для досягнення її мети в Афганістан буде відправлено додатково 30 тисяч військових. Х. Клінтон була переконана в тому, що «президент зробив правильний вибір» [10, р. 148].

Упродовж 2009-го і наступних років ситуація в Іраку залишалась дуже складною. На неї негативно впливали: релігійна ворожнеча між сунітами і шиїтами [21, р. 271], політична напруга і соціально-економічна криза, раніше викликана санкціями проти режиму С. Хусейна, а тепер війною і світовою фінансово-економічною кризою. До того ж додався виклик безпеці в країні і регіоні з боку нової (продукту війни) ще більш небезпечної гілки «Аль-Каїди» [19, р. 321]. За словами президента Б. Обами, у 2011 році «Америка все ще була по коліна у війнах в Іраку і Афганістані» [19, р. 655]. А сенатор-демократ Дж. Керрі писав, що Ірак перетворився «в те, чим він не був до війни: в розсадник джихадистів» [15, р. 337]. Такими невтішними були результати інтервенції 2003 року.

Кандидат у президенти у 2008 р. і близький до Дж.В. Буша сенатор-республіканець Дж. Маккейн, який підтримував війну проти Іраку, визнав, що Ірак перетворився «на справжнє пекло». Але для нього «тактичні та стратегічні прорахунки» американців полягали не в тому, що стали причиною війни і призвели до жакхливих наслідків, а в тому, що були зроблені після інтервенції і «дали змогу радикалам, звільненим після падіння диктатора, перетворити Ірак на справжнє пекло та створити загрозу стабільності всього Близького Сходу» [1, с. 26]. Висловлення консерватора Д. Кемерона «війна в Іраку – пам'ятник багатьом небезпекам інтервенції» [8, р. 467] можна розцінити як попередження саме таким політикам, які ігнорують мирний шлях розв'язання проблем.

31 серпня 2010 р. Сполучені Штати завершили свою бойову місію під назвою «Операція „Іракська свобода“», а 1 вересня відкрили в Іраку навчальну і консультативну місію «Новий світанок». Р. Гейтс писав, що війна в Іраку завжди буде затьмарена тим, як вона почалась: невірною передумовою ніби С. Хусейн мав зброю масового знищення і працював над ядерною програмою [13, р. 472–473]. У грудні 2011 р. американські війська залишили країну. «Більшість іракців хотіли, щоб ми пішли, – згадував Р. Гейтс. – Це був сумний поворот подій для нашого майбутнього впливу в Іраку і нашого стратегічного становища в регіоні. І перемога для Ірану» [13, р. 555]. Радник президента Б. Обама Дж. Бреннан вважав, що таке рішення іракської сторони зрештою «мало серйозні несприятливі наслідки для стабільності Іраку», оскільки ІДІЛ змогла без перешкод «створити свій жорстокий халіфат» [5, р. 256].

На американо-британські можливості в Афганістані та Іраку негативно впливала фінансово-економічна криза 2008 року. «З самого початку, – писав прем'єр-міністр лейборист Г. Браун, – я не сумнівався, що криза була також моральною кризою і не тільки для нашої країни, але й для всього західного світу» [6, р. 423]. Він вбачав її походження в вадах неолібералізму, «ризикованих, спекулятивних і часто сумнівних операціях в неконтрольованій і тіньовій банківській системі», в зажерливості банкірів, які забули про довіру і справедливість. За його словами, під керівництвом Уолл-стріт, де діяли виключно для власної наживи, світ більше не прислуховувався до уроку Адама Сміта: «ринкова економіка повинна спиратись на правильну етику», коли на першому місці «рука милосердя», а не «невидима рука ринку» [6, р. 299, 344, 423–424]. Прем'єр-міністр Браун також наполягав на допомозі відсталим країнам з метою «перемогти бідність, безграмотність і хвороби» [6, р. 338]. К. Лівінгстон, представник лівого крила Лейбористської партії, потім напише, що криза 2008 р. дала можливість Г. Брауну проявити себе «у якості світового лідера» і бути «потрібною людиною в потрібному місці і в потрібний час» [16, р. 652]. Але Лівінгстон був обурений тим, що «зажерливіх банкірів», по суті, врятували такі ж «зажерливі депутати», на совісті яких була ця криза – найгірша з 1930-х років [16, р. 653]. Втім старанність Г. Брауна не врятувала лейбористів від поразки на парламентських виборах у травні 2010 р. П. Мандельсон, один з провідних діячів Лейбористської партії, потім напише: «Вердикт виборців був особливо жорстоким по відношенню до Гордона: він провів Британію через економічний шторм, але йому було відмовлено у справедливій нагороді за свої зусилля» [17, р. 555]. Дж. Стро, визнавши заслуги Г. Брауна, був більш критичним до нього. Він писав: «Вердикт історії Гордону, ймовірно, буде менш позитивним» [24, р. 543].

Лейбористи програли вибори не тільки через економічну кризу [17, р. 555]. Вплинула і непопулярна війна в Іраку. Але головним у поразці, на наш погляд, була ідеологія і практика «нового лейборизму», що призвів до зміщення партії «вправо» і втрату нею кількості членів. Можна припустити, що Г. Браун починав розуміти це. У передмові до книги «Майбутнє соціалізму» він акцентував увагу на «соціальному добробуті», «соціальній справедливості» і «соціальній рівності», які Е. Кросленд, її автор і інтелектуальний натхненник «правого» крила Лейбористської партії, вважав важливими цінностями для самої партії і необхідними для розмежування з Консервативною партією. Браун у 2006 р., як і Кросленд у середині 1950-х рр., критикував соціальну несправедливість [11, р. viii]. Опонент Брауна Лівінгстон був справедливим, коли писав, що Браун «витратив свій час на блокування тетчерівських планів Блера (і мав рацію)» і коли критично оцінив правління «нових лейбористів», керованих Блером і Брауном [16, р. 660, 662].

На початку квітня 2009 р. президент Б. Обама разом з першою леді відправився у Лондон на зустріч «великої двадцятки». Головною метою його першого тривалого зарубіжного візиту було обговорення заходів для подолання економічної кризи. «Це був критичний момент для таких зборів, – згадувала Мішель Обама. – Економічна криза у Сполучених Штатах викликала руйнівні потрясіння у всьому світі, зваливши світові фінансові ринки у штопор» [20, р. 315]. Одним з рішень учасників зустрічі була резолюція про більш етичну поведінку фінансових закладів і більш справедливий розподіл багатств у суспільстві [6, р. 424]. П. Мандельсон писав, що «тріумф Гордона» на зустрічі «великої двадцятки», вплинув на небувалу підтримку Лейбористської партії серед опитуваних [17, р. 461]. Самі ж лейбористи вважали, що саміт «великої двадцятки» сприяв швидкому подоланню кризи [6, р. 323].

На двосторонньому рівні розглядалось питання, ініційоване американським президентом, про збільшення британських військ в Афганістані [6, р. 280]. На спільній прес-конференції з Г. Брауном Б. Обама завірів британські ЗМІ, що коли його чиновники говорять про «особливе партнерство», а не про «особливі відносини», вони «не принижують рівень британо-американських зв'язків». «Британію і Америку, – заявив президент, – завжди буде пов'язувати „спорідненість ідеалів“» [6, р. 329]. М. Обама, у свою чергу, дуже тепло згадувала королеву Єлизавету II «жваву і витончену, з ніжною посмішкою і велично завитим сивим волоссям», з якою у неї були довірливі бесіди [20, р. 316]. Не без впливової участі королеви був організований «повноцінний державний візит до Великобританії» президента Обама з дружиною Мішель у травні 2011 р. [8, р. 340]. В цілому двосторонні контакти

залишались активними. У вересні 2009 р. президент Б. Обама і прем'єр-міністр Г. Браун зустрілись у Нью-Йорку в ООН і у Пітсбурзі (зустріч «великої двадцятки»), у грудні – у Копенгагені, де обговорювалась проблема зміни клімату, а у березні 2010 р. вони домовились про податок з банківського сектору, який зрештою не був прийнятий [6, р. 336–337, 342].

Лідер Консервативної партії Девід Кемерон очолив британський уряд у травні 2010 р. після перемоги консерваторів на виборах до Палати громад. Держсекретар Х. Клінтон писала, що Г. Брауну «розумному і наполегливому шотландцю» завдали шкоди економічний спад і вторгнення до Іраку. З великою повагою вона згадувала Д. Мілібенда – «молодого, енергійного, розумного, креативного і привабливого, з готовою посмішкою» міністра закордонних справ, з яким у неї встановилась «справжня дружба» [10, р. 207].

Голова Комітету з розвідки й безпеки М. Ріфкінд ставив Кемерону в заслугу те, що «він повернув Консервативну партію до влади після тринадцяти років забуття», однак вважав, що історія навряд чи оцінить його як успішного главу уряду за провал європейського референдуму [22, р. 440]. Це у майбутньому, а в липні 2010 р. прем'єр-міністр Д. Кемерон перебував з візитом у Сполучених Штатах. Для нього було дуже важливо налагодити правильні відносини з президентом Б. Обамою. Прем'єр-міністр вважав, що від підходу американського президента багато в чому залежали зовнішньополітичні результати, яких він намагався досягти, зокрема завершити війну в Афганістані, де знаходилось понад 10 тисяч британських військових. Кемерон називав афганську війну «правильною» і його країна вже була у більшій безпеці, але через людські втрати підтримка британцями війни зменшувалась, і вони задавались питанням: коли британські війська повернуться додому? За його словами, «Ірак кидає тінь на всю зовнішню політику – кожне втручання розглядається крізь призму його невдач» [8, р. 275]. Іншими словами, Кемерон виступав за реалізм завдань коаліції в Афганістані, не вважав за потрібне будувати там «ідеальне суспільство» і в цілому підтримував підхід свого попередника щодо афганського питання [8, р. 153, 162–168].

Д. Кемерон і Б. Обама одразу знайшли спільну мову, яка ґрунтувалась на «єдиних цінностях» [8, р. 154]. За словами Х. Клінтон, між двома лідерами «було легке взаєморозуміння, і вони насолоджувались товариством один одного» [10, р. 208]. «Особисто мені він подобався, – згадував Кемерона Обама, – навіть коли ми зіштовхувались головами» [19, р. 527]. Щодо Афганістану, вони висловились за знищення «талібану» і «Аль-Каїди», але не вважали, що війна повинна тривати безкінечно. Про Б. Обаму у Д. Кемерона склалось приємне

враження, як про державного діяча здатного глибоко аналізувати самі складні ситуації, з чудовим почуттям гумору, гарними цінностями і здоровим глуздом [8, р. 154].

Становище в Афганістані свідчило, що значне збільшення контингенту американських військ не призвело до краху «талібану» і «Аль-Каїди». Голова сенатського комітету з міжнародних питань Дж. Керрі вважав, що без покращення співробітництва з Пакистаном жодна операція, проведена американцями в Афганістані, не матиме довготривалого успіху [15, р. 376]. (До 2001 р. Пакистан мав дружні відносини з урядом талібів в Кабулі [23, р. 257], і в Сполучених Штатах були занепокоєні тим, що Пакистан одночасно підтримував їх і «талібан», а «Аль-Каїда» мала там бази [15, р. 377]). Американські генерали в Афганістані оцінювали ситуацію там, як близьку до тупикової [13, р. 488]. У президента не було реальних можливостей впливати на лідера Афганістану Х. Карзая (колись він вважався «улюбленцем Заходу» [23, р. 257]), щоб примусити його викоринити в країні політичну корупцію, некомпетентність і посадові злочини. Це дратувало Б. Обаму, оскільки суперечило поставленим завданням і особливо виведенню американських військ та військ коаліції. Його радник Бреннан писав, що з усіх питань національної безпеки, які обговорювались, президент більш за все був розчарований афганським питанням [5, р. 257]. Настрій президента покращився лише на початку травня 2011 р., коли отримав звістку про знищення на території Пакистану лідера «Аль-Каїди» У. бен Ладена. Не дивлячись на пізній час, Б. Обама зателефонував Д. Кемерону і розповів цю приємну новину та подякував за те, що Великобританія – «найближчий союзник» підтримувала Америку з самого початку афганської війни [19, р. 696]. Міністр оборони Р. Гейтс пишався тим, що він «працював на президента, який прийняв одне із самих сміливих рішень» – наказ про підготовку операції з усунення головного терориста [13, р. 544].

Б. Обама вважав знищення бен Ладена критично важливим для переорієнтації контртерористичної стратегії Америки: з безстрокової і всеохоплюючої війни з терором, яка загнала Сполучені Штати в стратегічну пастку (Дж. Стро писав про «неадекватну загальну політичну стратегію» [24, р. 342]), на знищення конкретних терористів, які спланували і здійснили терористичний акт 11 вересня [19, р. 677]. У своєму виступі в Пентагоні на початку січня 2012 р. президент підвів певний підсумок досягнутого: війну в Іраку завершено (британські бойові частини виведено у квітні 2008, а американські – у грудні 2011 року), М. Каддафі усунуто, «Аль-Каїда» на шляху до поразки, а її лідера знищено, американські війська починають залишати Афганістан, який поступово бере на себе

відповідальність за власну безпеку, таким чином, «хвиля війни» відступала [21, р. 400], [24, р. 409]. Міністр внутрішніх справ Великобританії Т. Мей була переконана в тому, що Афганістан «перестав бути відкритим центром терористичних угруповань, яким був раніше», а діяльність там сил коаліції покращила безпеку її країни [18, р. 261–262].

У березні 2012 р. відбувся державний візит прем'єр-міністра Д. Кемерона до Сполучених Штатів [20, р. 383]. Кемерон згадував його з захопленням; відчував, що візит та пишна зустріч були обумовлені успіхом перебування Обама у Лондоні у травні минулого року і ставив його високо, оскільки візит максимально відповідав «особливим відносинам». «За ті декілька днів у Вашингтоні і на „великій вісімці“ у Кемп-Девіді, – писав він, – я провів з Обамою більше часу віч-на-віч, ніж будь коли» [8, р. 340, 343]. Президент і прем'єр-міністр обговорювали проблеми пов'язані з Європейським союзом, складну ситуацію в Афганістані, кризу в Сирії, іранську ядерну програму, торговельні проблеми і, зокрема, політику протекціонізму з боку США. У зв'язку з останнім Д. Кемерон зауважив: «Америка може бути країною свободи, але не завжди буває країною вільної торгівлі» [8, р. 343].

2 травня 2012 р. президент США Б. Обама і президент Афганістану Х. Карзай підписали Угоду про стратегічне партнерство між двома країнами, яка завершувала війну в Афганістані. В країні залишались американські і коаліційні сили на перехідний період до 2014 р. з метою навчання афганських військових і сил безпеки боротьбі з тероризмом. Міністр оборони Сполучених Штатів Л. Панетта згадував: «Це не був гучний успіх, але це був результат, хоча й досягнутий значною ціною. У своїх зауваженнях президент Обама вловив це відчуття неоднозначності, надії та рішучості і навіть полегшення» [21, р. 418].

«Справжня криза в Сирії», за визначенням Кемерона [8, р. 343], була наслідком «арабської весни». Б. Обама писав, що у серпні 2010 р. доручив Держдепартаменту, Пентагону і ЦРУ вивчити «способи стимулювати значні політичні і економічні реформи» в країнах Близького Сходу з метою підштовхнути їхні уряди до відкритості і «уникнути дестабілізуючих повстань, насилля, хаосу і не передбачуваних результатів, які так часто супроводжують раптові зміни» [19, р. 640]. А починаючи з грудня 2010 р., низку арабських країн вже охопили хвилювання. Безумовно, вони мали і політичний та соціально-економічний ґрунт. В результаті, в Тунісі, Лівії та Єгипту відбулась зміна політичних режимів, а в Сирії розпочалась тривала громадянська війна.

Варто зазначити, що ставлення до лідерів «диктаторів» цих країн було неоднаковим. Лівієць М. Каддафі дуже тривалий час сприймався у Вашингтоні і Лондоні, як «демонстративно жор-

стокий» і «божевільний», а його режим – «огидний і безвідповідальний», тому, за словами міністра оборони Л. Панетти, метою Білого дому у Лівії була «зміна режиму» [21, р. 354, 381], [23, р. 71, 180]. Сполучені Штати і Великобританія зробили все, щоб це сталося. «Лівійська кампанія була важкою для адміністрації Обама», – згадував Л. Панетта [21, р. 381]. Іншим було ставлення у Вашингтоні до лідера Єгипту Х. Мубарака. Х. Клінтон писала, що він був «ключовим стратегічним союзником протягом десятиліть», тому перед Обамою встала дилема: права людини і демократичні устремління єгиптян чи надійний союз з Єгиптом з його репресивним режим [10, р. 339–340], [19, р. 642–643]. Американський президент став на бік Мубарака і тим самим продемонстрував подвійні стандарти. На Даунінг-стріт не підтримали Білий дім. «Я рідко зустрічав злого Обаму», – згадував Кемерон, а коли єгипетського лідера змусили піти у відставку, назвав це «дорогоцінним моментом» [8, р. 270]. В цілому «арабська весна» різко ускладнила ситуацію на великому Близькому Сході.

Протидія Ірану, який розвивав власну програму ядерних досліджень (Білим домом вона розглядалась виключно як ядерна загроза), була ще одним напрямком американо-британського співробітництва у ті роки. Ідею жорстких санкцій адміністрації Дж.В. Буша, у разі відмови Тегерану від дипломатичних переговорів з метою її припинення, підтримав Т. Блер. Згодом переговори почались, але, попри певний прогрес, американська адміністрація виділила у 2008 р. 300 мільйонів доларів на силові методи боротьби з іранськими ядерними дослідженнями [16, р. 672]. На агресивній стратегії щодо Ірану наполягав віце-президент Р. Чейні і не тільки через ядерну програму і постачання Тегераном зброї афганським талібам, а й тому, що всі повинні розуміти: США «будуть агресивні в розширенні кордонів вільного світу» [9, р. 470, 515]. В адміністрації Б. Обама такий жорсткий підхід поділяла Х. Клінтон. Керований нею Держдепартамент, регулярно називав Іран «самою активною державою-спонсором тероризму у світі» [10, р. 418]. Білий дім обрав підхід тиску на Тегеран і дипломатії. Переговори між постійними членами Ради Безпеки ООН, Німеччиною, з одного боку, та Іраном, з іншого, тривалий час не мали результатів. Нарешті у січні 2014 р. вступила у дію угода, згідно з якою Іран призупиняв свою ядерну програму [15, р. 501].

Висновки. Міжнародні відносини, в зазначений період, були насичені подіями, які набули особливого драматизму навколо Афганістану, Іраку та країн, охоплених «арабською весною». Аналіз політичної думки про «особливі відносини» США та Великобританії свідчить про високий рівень співробітництва і взаємозалежність двох країн. Такою ж високою була оцінка діяльності та співп-

раці президента Б. Обама і прем'єр-міністрів Г. Брауна та Д. Кемерона і особливо у подоланні фінансово-економічної кризи. В центрі уваги лідерів двох країн була спільна боротьба з міжнародним тероризмом, який залишався нагальною світовою проблемою. На її розв'язання негативно впливали «стратегічні прорахунки» США і Великобританії у минулому та помилки під час проведення афганської та іракської кампаній. Афганістан і великий Близький Схід, як і раніше, залишались регіонами підвищеної небезпеки і нових викликів. Сполучені Штати і Великобританія, демонструючи «особливі відносини», довели життєздатність двохстороннього альянсу (важливого, але не єдиного вагомому фактору сучасних міжнародних відносин), але досягти поставленої мети у боротьбі з міжнародним тероризмом поки що не змогли.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Маккейн Дж. Буремна хвиля. Добрі часи, праведні справи, великі битви та інші звитяги / Джон Маккейн, Марк Солтер; пер. з англ. Я. Примаченко, Є. Даскал, Є. Голобородько. Харків: Віват, 2020. 432 с.
2. Albright M. Fascism: A Warning. London: HarperCollins Publishers, 2018. 288 p.
3. Biden J. Promises to Keep. London: Scribe, 2021. xxiii, 367 p.
4. Blair T. A Journey. London: Hutchinson, 2010. xvii, 718.
5. Brennan J.O. Undaunted: My Fight Against America's Enemies, at Home and Abroad. New York: Celadon Books, 2020. xii, 446 p.
6. Brown G. My Life, Our Times. London: Vintage, 2018. vii, 500 p.
7. Bush G. and B. Scowcroft. A World Transformed. New York: Vintage Books, 2011. xviii, 590 p.
8. Cameron D. For the Record. London: William Collins, HarperCollins Publishers, 2019. xix, 732 p.
9. Cheney D. with L. Cheney. In my Time. A Personal and Political Memoir. New York: Threshold Editions, Simon & Schuster, 2012. 565 p.
10. Clinton H.R. Hard Choices. New York: Simon & Schuster, 2014. xii, 635 p.
11. Crosland A. The Future of Socialism. London: Constable, 2006. xx, 428 p.
12. First Ladies. Second Edition / by Betty Boyd Caroli. New York: Doubleday Book & Music Clubs, inc. Garden City, 1993. 605 p.
13. Gates R.M. Duty: Memoirs of a Secretary at War. New York: Alfred A. Knopf, 2014. x, 618 p.
14. Hitchens C. No One Left to Lie to. The Triangulations of William Jefferson Clinton. London: Atlantic Books, 2014. xliii, 194 p.
15. Kerry J. Every Day is Extra. London: Simon & Schuster, 2018. xiii, 622 p.
16. Livingstone K. You Can't Say That: Memoirs. London: Faber and Faber Limited, 2012. x, 710 p.
17. Mandelson P. The Third Man: Life at the Heart of New Labour. London: Harper Press, 2010. xxiii, 584 p.

18. May T. The Abuse of Power. Confronting Injustice in Public Life. London: Headline Publishing Group, 2023. 344 p.
19. Obama B. A Promised Land. London: Viking, 2020. xvi, 751 p.
20. Obama M. Becoming. London: Viking, 2018. xiii, 428 p.
21. Panetta L. with J. Newton. Worthy Fights: A Memoir of Leadership in War and Peace. New York: Penguin Books, 2015. 498 p.
22. Power and Pragmatism: The memoirs of Malcolm Rifkind. London: Biteback Publishing, 2016. xviii, 462 p.
23. Simpson J. We chose to Speak of War and Strife: The World of the Foreign Correspondent. London: Bloomsbury Publishing, 2016. xvii, 366 p.
24. Straw J. Last Man Standing: Memoirs of a Political Survivor. London: Macmillan, 2012. 582 p.

REFERENCES:

1. Makkein, Dzh. (2020). Buremna khvylia. Dobri chasy, pravedni spravy, velyki bytvy ta inshi zvytiay / Dzhon Makkein, Mark Solter; per. z anhl. Ya. Prymachenko, Ye. Daskal, Ye. Holoborodko. Kharkiv: Vivat, 432 s.
2. Albright, M. (2018). Fascism: A Warning. London: HarperCollins Publishers, 288 p.
3. Biden, J. (2021). Promises to Keep. London: Scribe, xxiii, 367 p.
4. Blair, T. (2010). A Journey. London: Hutchinson, xvii, 718.
5. Brennan, J.O. (2020). Undaunted: My Fight Against America's Enemies, at Home and Abroad. New York: Celadon Books, xii, 446 p.
6. Brown, G. (2018). My Life, Our Times. London: Vintage, vii, 500 p.
7. Bush, G. and B. Scowcroft. (2011). A World Transformed. New York: Vintage Books, xviii, 590 p.
8. Cameron, D. (2019). For the Record. London: William Collins, HarperCollins Publishers, xix, 732 p.
9. Cheney, D. with L. Cheney. (2012). In my Time. A Personal and Political Memoir. New York: Threshold Editions, Simon & Schuster, 565 p.
10. Clinton, H.R. (2014). Hard Choices. New York: Simon & Schuster, xii, 635 p.
11. Crosland, A. (2006). The Future of Socialism. London: Constable, xx, 428 p.
12. First Ladies. (1993). Second Edition / by Betty Boyd Caroli. New York: Doubleday Book & Music Clubs, inc. Garden City, 605 p.
13. Gates, R.M. (2014). Duty: Memoirs of a Secretary at War. New York: Alfred A. Knopf, x, 618 p.
14. Hitchens, C. (2014). No One Left to Lie to. The Triangulations of William Jefferson Clinton. London: Atlantic Books, xliii, 194 p.
15. Kerry, J. (2018). Every Day is Extra. London: Simon & Schuster, xiii, 622 p.
16. Livingstone, K. (2012). You Can't Say That: Memoirs. London: Faber and Faber Limited, x, 710 p.
17. Mandelson, P. (2010). The Third Man: Life at the Heart of New Labour. London: Harper Press, xxiii, 584 p.
18. May, T. (2023). The Abuse of Power. Confronting Injustice in Public Life. London: Headline Publishing Group, 344 p.

19. Obama, B. (2020). *A Promised Land*. London: Viking, xvi, 751 p.
20. Obama, M. (2018). *Becoming*. London: Viking, xiii, 428 p.
21. Panetta, L. with J. Newton. (2015). *Worthy Fights: A Memoir of Leadership in War and Peace*. New York: Penguin Books, 498 p.
22. Power and Pragmatism: The memoirs of Malcolm Rifkind. (2016). London: Biteback Publishing, xviii, 462 p.
23. Simpson, J. (2016). *We chose to Speak of War and Strife: The World of the Foreign Correspondent*. London: Bloomsbury Publishing, xvii, 366 p.
24. Straw, J. (2012). *Last Man Standing: Memoirs of a Political Survivor*. London: Macmillan, 582 p.

The American-British relations (2009–2013)

Voytovych Oleksiy Ivanovych

Candidate of Political Sciences,
Associate Professor at the Department
of Social Work
Odesa I. I. Mechnikov National University
Zmiiienka Vsevoloda str., 2,
Odesa, Ukraine
ORCID: 0009-0000-1524-9915

The article examines the American-British relations in 2009–2013. The purpose of the article is to study the “special relationship” in this period. In doing so, the author, relying on the analysis of memoir literature as the main and unique source of research, solved the following tasks: to analyse the opinion of political figures on the results of the “special” American-British relations during this period and to assess the activities of the two countries in combating international security challenges, paying first and foremost attention to the anti-terrorist war in Afghanistan and the war in Iraq. To achieve this goal and solve the tasks, the author used the following methods: comparative and historical and systematic, which allow for an objective coverage of the subject of scientific research. International relations in this period were saturated with events that gained particular drama around Afghanistan, Iraq and the countries affected by the Arab Spring. An analysis of political opinion on the “special relationship” between the United States and Great Britain shows a high level of cooperation and interdependence between the two countries. President Barack Obama and Prime Ministers Gordon Brown and David Cameron were equally praised for their work and cooperation, especially in overcoming the financial and economic crisis. The leaders of the two countries focused on the joint fight against international terrorism, which remained an urgent global problem. Its solution was negatively affected by the “strategic miscalculations” of the United States and Great Britain in the past and mistakes during the Afghan and Iraqi campaigns. Afghanistan and the wider Middle East continued to be regions of high risk and new challenges. The United States and Great Britain, demonstrating a “special relationship”, proved the viability of the bilateral alliance (an important, but not the only significant factor in modern international relations), but have not yet been able to achieve their goal in the fight against international terrorism.

Key words: American-British alliance, “special relationship”, cooperation, strategy, interests, national security, financial and economic crisis, international terrorism.